

KRITICKÉ LÍSTKY

zpravodaj pro přátele
Kritického myšlení

září 2026

27

Vydalo Kritické myšlení, z. s.

INSPIRACE DO VÝUKY

Ztracená ponožka
Nejkrásnější místo na světě
Smolný den
Pan Baf
Bořek z lesa
Hovnivál Hugo
Tota lítá

DO KNIHOVNY

Marie Mrňávková: *Butik pana Barona*
Aneta Františka Holasová:
Pohádka o Ipsíkovi
Linde Faas: *Kluk a velryba*

Milé čtenářky a milí čtenáři,

když jsme před 15 lety začaly pracovat v rodinném centru v Dobříši s dětmi ve věku 4–6 let, netušily jsme, že se otevírá nová kapitola našeho profesního života. Chtěly jsme být prospěšné svým synům, a nejen jim. Chtěly jsme najít prostor, kde by se děti seznamovaly s knihami kreativním a smysluplným způsobem, kde bychom podpořily jejich pozitivní vztah ke knihám a pomohly jim stát se zapálenými a přemýšlivými čtenáři. Pro náš program jsme zvolily název *Čteme s nečtenáři*, který mu už zůstal, přestože jsme se opakovaně přesvědčily, že i dítě, které zatím nemá osvojenou techniku čtení a nemůže si knihu přečíst samo, je čtenářem. Prožívá příběh, přemýšlí o něm, dotazuje se, diskutuje, všímá si ilustrací a dalších indicií, snaží se pochopit hlavní sdělení textu, chvílemi se baví a chvílemi

nudí – jako každý plnohodnotný čtenář. Naše zkušenosti z programu *Čteme s nečtenáři* nás přivedly k úplně novému, hlubšímu pohledu na program RWCT. Vyzkoušely jsme si, že i s dětmi, které samy nečtou a nepíší, můžeme realizovat postupy a metody pro starší žáky a pochopily jsme, co program RWCT skutečně rozvíjí, k čemu míří. Když se jako učitelé nemůžeme opřít o formální stránku věci, např. metody, hledáme způsob, jak to provést bez ní. A co nám zůstane? Dřeň, podstata, esence – tedy rozvoj myšlení, čtenářských dovedností a budování pozitivního vztahu ke čtení. Jsme velmi hrdé, že naše cesta inspirovala i další kolegyně a kolegy z mateřských škol, mimoškolních center vzdělávání a elementaristy ze základních škol. V tomto čísle KL vám tedy nabízíme ukázky jejich práce. A věříme, že si spolu s námi položíte otázku: Čeho dalšího by bylo možné dosáhnout při práci s malými dětmi, kdybychom nečekali, až se naučí techniku čtení a až budou dost velké na to, aby mohly samostatně myslet?

Katka a Květa

Ztracená ponožka

Silvie Makovská
Menoušková,
MŠ Lovčičky

V naší školce je podpora a rozvoj čtenářské gramotnosti jedním z pilířů vzdělávacího programu, čtenářské lekce realizujeme ke každému tematickému celku a děti jsou kvalitními knihami doslova obklopovány. Práci s knihou vnímají jako vítanou aktivitu a z průběžného pozorování s kolegy docházíme k závěru, že si děti čím dál intenzivněji osvojují práci se čtenářskými strategiemi.

Čtenářskou lekci s novinkou oblíbeného spisovatele Petra Horáčka jsem realizovala ve třídě předškoláčků (5–6 let).

Na začátku byla kniha zahalená barevným šátkem – tajemství mají děti obzvláště rády.

Prozradila jsem jim, že je pod šátkem zajímavá kniha, která právě dorazila z nakladatelství (děti již vědí, co to je). Jejich zvědavost ještě zesílila. O čem kniha je, zjišťovaly opačnou variantou metody černá ovce. V krabici byla ponožka, panenka, stavebnice a autíčko. *Co myslíte, že do krabičky nepatří? A proč?* Děti velmi rychle přišly na to, že zatímco ostatní předměty jsou hračky, ponožka je oblečení, proto tam nepatří. *Ted' už víte, že je příběh o ponožce. Co se s ní asi bude dít?* Děti navrhovaly: „Ožije.“ – „Skončí v pračce.“ – „Narostou jí nožičky.“ *Ta kniha má v názvu slovo PONOŽKA. Jaká ponožka to asi bude?* Odpovědi: „Osamělá.“ – „Barevná.“ – „Veselá.“ Dětem jsem knihu ukázala a podle ilustrace na titulní straně mohly předvídat, o čem kniha je. „Králíček našel ponožku a má z toho radost.“ – „Zajíček dostal ponožku.“ Přešli jsme k předčítání, při kterém držím knihu otevřenou směrem k dětem, aby stále viděly na ilustrace.

„Sluníčko je už na obloze,“ radoval se králíček. „Je čas vstát a jít na procházku.“

Jaká část dne asi je? Děti správně poznaly, že je ráno. *Jak jste to poznali?* „Svítlí sluníčko!“ – „Králíček vstává.“ *Co děláte ráno vy?* Děti jmenovaly všechny činnosti, které obvykle dělají ráno.

Ve stránce je vystřižený průzor ke králíčkovi, proto jsem se zeptala: *Děti, odkud zajíček asi vykukuje ven?* „Z nory přece.“

„Nejdřív se ale musím obléknout. Kdepak mám druhou ponožku? Není pod postelí?“

Kde by ta ponožka mohla být? Děti jmenovaly různá místa – ve skříni, v botě, na polici. *Myslíte, že je pod postelí?* „Ne, tam je kačenka do vany.“

Králíček se podíval pod postel, ale ponožka tam nebyla. „Tady není,“ řekl si, „ale je tu moje čepice. Tak já si ji dám na hlavu.“

„Čepice mě hezky hřeje,“ pochvaloval si králíček. „Co když je ponožka ve skříni?“

Co myslíte, že králíček ve skříni najde? Děti odhadovaly nejdříve podle ilustrace vykukující z prostřížené stránky (šaty, sukýnku), poté navrhovaly oblečení, které obvykle ve skříni bývá.

Po otočení stránky – otevření skříně – jsem se zeptala: *Vidíte ponožku?* Ve skříni je opravdu spousta různých svršků a kousků látek, je tedy nutné se pečlivě podívat. Nakonec se děti shodly, že ponožka ve skříni není.

„Nikde ji tu nevidím, ale tamhle visí moje krásná sukýnka! Tu si vezmu na sebe.“

„Už vím,“ zaradoval se králíček. „Ponožka asi bude v koupelně. Podívám se do vany.“

Děti, máte oblečení v koupelně? Děti se rozdělily na dva tábory – jeden tvrdil, že oblečení do koupelny patří, druhý říkal opak. Diskutovali jsme, proč by nemohlo být oblečení v koupelně. A proč by tam naopak být mohlo. Děti došly k závěru, že to záleží na tom, kolik máme v koupelně místa.

„Není tu, ale zato je tu moje šála. Tu si dám okolo krku.“

Vzpomenete si, co všechno už králíček při hledání ponožky našel? Děti si pamatovaly všechny svršky ve správném pořadí.

„Kde jenom ta ponožka může být?“ přemýšlel králíček. „Budu muset jít na procházku jen s jednou ponožkou.“ „A hele! Kdo se to schová v křoví?“

Děti podle vykukujících hlaviček odhadovaly, kdo je v křoví ukrytý – poznaly myšku, veverka jim připadala jako liška.

„BAF!“

„POMOC! Strašidlo!“

Poznali jste zvířátka? Děti zhodnotily, že myšku poznaly, ale veverku ne. *Proč jste si mysleli, že je to liška?* „Je taky oranžová.“ – „Má špičaté uši jako veverka.“ – „Bylo jí vidět jenom kousek.“

„Ahoj veverko. Ahoj myško. Já nejsem strašidlo, já jsem králíček!“ „Ty jsi nás ale vystrašil,“ řekla veverka. „My pro tebe máme překvapení,“ volala myška. „Podívej, co jsme našli!“ „Co je to?“ byl králíček zvědavý. „Není to něco strašidelného?“

Napadá vás, co myška s veverkou pro králíčka mají? Děti hned řekly, že ponožku, protože ji vidí v prostříhu stránky.

Vidíte celou ponožku? Co kdyby to bylo něco jiného, co ponožku jen připomíná? „Mohl by to být list, ten je na podzim taky barevný!“

„To je moje ztracená ponožka!“

Jak se králíček asi cítí? „Šťastně.“ – „Spokojeně.“ – „Je veselý.“ – „Usmívá se, má radost.“

Otáčím stránku a říkám: *Všimněte si, jak se změnila myška a veverka.*

Děti pozorují obě strany a jmenují: „Myška má králíčkovu čepici.“ – „Veverka si dala králíčkovu šálu!“ – „Najednou oba sedí.“

Králíček byl samou radostí bez sebe. „A víte, co je nejlepší na tom, když něco ztratíte?“ volal králíček.

Co myslíte? „Že najdeme i další věci.“ – „Že to pak stejně najdeme.“

„Ne, co?“ zeptala se veverka. „Ten krásný pocit, když to zase najdete!“

Po dočtení příběhu jsem knihu zavřela nechala jsem chvíli v dětech příběh doznít. Následovala reflexe a propojení s vlastní zkušeností pomocí těchto otázek:

- ▶ Taky jste někdy něco ztratili?
- ▶ A podařilo se vám to najít?
- ▶ Pomohli jste někomu něco najít?
- ▶ Co byste králíčkově poradili pro příště?

S dětmi jsme společně vyplnili pětílístek. Protože je to pro ně známá aktivita, nebylo nutné jim ji blíže představovat.

V mateřské škole pracujeme v programu *Začít spolu*, po čtenářské lekci proto následovala práce v centrech aktivit dle vlastní volby dítěte.

Centrum Pokusy a objevy: Fotografie různých předmětů (šiška, ořechy, knoflíky, rýže, kostky lega, kolíčky apod.) děti přiřazovaly po hmatu k ponožkám, v nichž byl předmět schovaný.

Centrum Ateliér: Děti si navrhovaly vlastní ponožku – nejprve kreslily vzor voskovkami, pak vybarvily vodovými barvami.

Centrum Domácnost: Děti věšely různé druhy oblečení na ramínka.

Centrum Manipulace a stolní hry: Děti hrály pexeso s ponožkami.

Centrum Knihy a písma: Děti tvořily plakát, který by nalákal ostatní k přečtení knihy *Ztracená ponožka* (koláž, dokreslování, přepisování názvu knihy).

Centrum Dramatika: Děti dramatizovaly čtený příběh.

Centrum Voda: Děti hledaly různé obrázky ponožek pod vodou obarvenou potravinářským barvivem pomocí sklenice.

Lekce byla pro děti zábavná, ilustrace Petra Horáčka je vždycky nadchnou. Po celou dobu udržely pozornost, někdy jsem se spíš obávala, abychom dalšími nápady a diskusí příběh „nerozbili“. To se naštěstí nestalo. Ve chvíli, kdy zvířátka králíčkovi říkají, že pro něj mají překvapení, by bylo pravděpodobně lepší, kdyby děti ještě neviděly prostřihem část ponožky. Patrně by navrhovaly i jiná překvapení. Takto se fixovaly na ponožku.

Když po čtenářském prožitku následuje práce v centrech aktivit, děti si příběh ještě opakují mezi sebou, znovu ho prožívají, rozvíjejí své nápady, jak by mohl pokračovat apod.

[Zdroj: HORÁČEK, Petr. *Ztracená myška*. Praha: Portál, 2025. ISBN 978-80-262-2246-0.]

Nejkrásnější místo na světě

Anotace

Kniha o přátelství, kamarádství, o dobrodružství a v neposlední řadě o domově. Zajíc se zamýšlí nad otázkou, kde je to nejkrásnější místo na světě, ptá se svých kamarádů, ale jejich odpovědi se různí. Vydá se tedy na cesty, aby zjistil, kde je to nejkrásnější místo na světě. Poutavý příběh Petra Horáčka doprovázejí jeho ilustrace, které jsou při čtení s předškolními dětmi velmi důležité. Děti prostřednictvím kreseb vlastně příběh čtou samy a velice brzy přijdou na správnou odpověď.

Třída: 1.

Cíle: Žák si s porozuměním poslechne a popisuje ilustrace v knize Nejkrásnější místo na světě. Pochopí smysl příběhu. Žák vyjádří vlastními slovy, co pro něj znamená nejkrásnější místo a nakreslí ho. Žáci se seznámí s autorem Petrem Horáčkem.

Cíl z RVP: Žák vyjadřuje svoje prožitky ze čtení nebo poslechu uměleckého textu.

Aktivity před četbou

Tuto skvělou úvodní aktivitu jsem převzala z lekce Papuchalk Petr od Miroslavy Škardové.

Než začneme s dětmi knihu číst, můžeme nasměrovat pozornost dětí k samotnému autorovi. Na začátku se zeptáme, jak si představují spisovatele. Všechny jejich nápady zapisujeme či zakresluje na flipchart.

Poté dětem nabídneme 5–8 fotografií různých lidí a zeptáme se, zda si myslí, že někdo z těchto mužů či žen na obrázku může být spisovatel/ka. Zároveň děti vyzveme, aby svoji domněnku zdůvodnily. Necháme je diskutovat, argumentovat a rozhodovat se. Do této fáze příliš nezasahujeme, ponecháme na dětech, jak se rozhodnou. Následně dětem prozradíme, že na všech fotografiích jsou autoři dětských knih. Prozradíme jejich jména, případně i název některé knihy, kterou napsali, a se kterou mají děti možnost se seznámit např. v knihovničce. Dětem se pravděpodobně už vybaví některé knihy, které samy četly, můžeme je tedy

Ludmila Chudobová,
ZŠ Bystřice nad
Pernštejnem

NEJKRÁSNEJŠÍ MÍSTO NA SVĚTĚ		
Postava	Místo	Důvod
Králíci		
Medvěd		
Ptáčci		
Kachna		
Sova		
Zajíc		

požádat o doplnění. Poukážeme také na to, že např. Pavel Čech, Daisy Mrázková, Petr Horáček, Oliver Jeffers jsou jak autoři, tak ilustrátoři dětských knih.

Pak dětem řekneme, že dnes si budeme společně číst jednu knihu od Petra Horáčka. Jeho fotografii umístíme na viditelné místo. Podobným způsobem můžeme s dětmi pracovat vždy, když jim představujeme novou knihu. Můžeme např. vytvořit nástěnku, kam budeme v průběhu roku umisťovat fotografie autorů knih, které jsme společně četli, a ofocenou titulní stránku knihy. Dětem tak pomůžeme lépe si propojit čtený text s podobou autora, který není anonymní, má svoji tvář, svůj osobitý styl atp.

Kdo je Petr Horáček?

Vyprávění o autorovi s ukázkou jeho fotografie: Narodil se v Československu, nyní žije v Anglii.

Vystudoval výtvarnou školu, píše a ilustruje knihy pro děti. Knihy začal tvořit, když jeho vlastní děti byly malé. Jeho knihy jsou přeloženy do mnoha jazyků.

Otázky pro žáky: *Víte, co dělá ilustrátor? Proč jsou v dětských knihách obrázky důležité?*

Na závěr můžeme vyzvat děti, aby se pokusily najít v knihovničce všechny knihy Petra Horáčka a přinesly je do kruhu. Můžeme knihy dětem ukázat, nechat je knihami listovat a zeptat se jich např.: *Je pro knihy tohoto autora něco typického a případně co? Podle čeho můžeme poznat, že knihu napsal a ilustroval zrovna Petr Horáček? Všimly jste si nějakých typických prvků, které autor používá? Jakých? Jak bychom mohli vyjádřit autorův „rukopis“? (Např. kdybychom kamarádovi chtěli říct, aby si vybral knihu od Petra Horáčka, jak bychom ji popsali?)*

Některé typické znaky jeho knih: Krásné barevné ilustrace vytvořené speciální technikou (koláž). Jednoduché příběhy o zvířátkách a dětech. Často píše o přátelství a hledání domova. Knihy mají jednoduchý text vhodný pro začínající čtenáře.

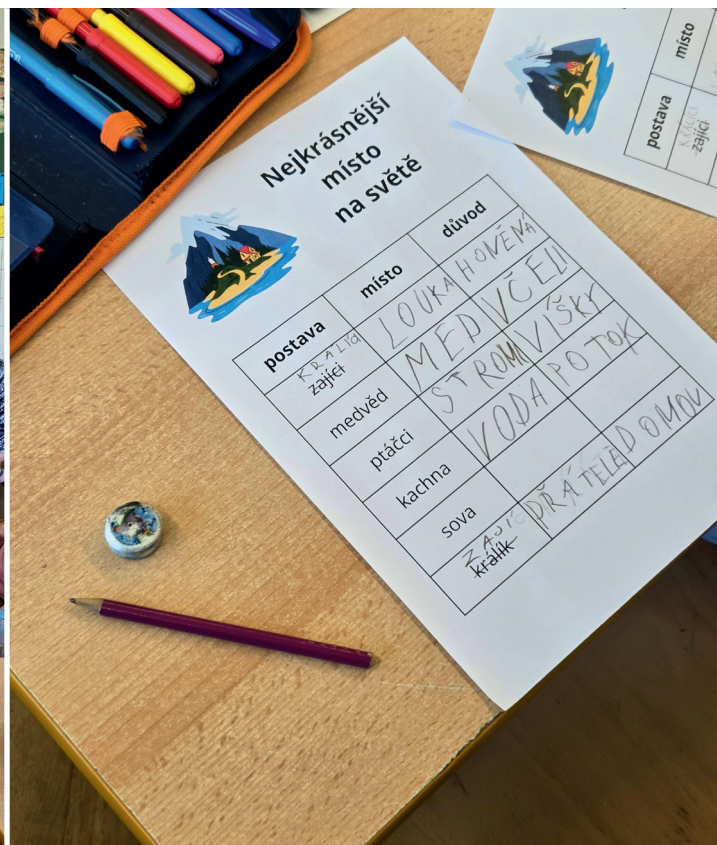
Evokace

Záznam vlastní představy o nejkrásnějším místě

Rozdám dětem malý kousek papíru a požádám je, aby si představily své nejkrásnější místo na světě. Doplňující otázky: *Kde se cítíte nejlépe? Jaké místo máte nejraději? Jaké barvy tam vidíš? Jaké zvuky tam slyšíš?*

Žáci sdílejí své nápady ve dvojicích. Poté několik žáků sdělí své odpovědi celé třídě, diskutujeme v kruhu na koberci. Pak si postupně předávají plyšového králíčka a každý, kdo ho drží, může říct jednu větu o svém nejkrásnějším místě.

Doplnující otázky: *Proč je to místo pro tebe důležité? S kým tam rád/a chodíš?*

Propojení s knihou. Ukážu žákům obálku knihy *Nejkrásnější místo na světě* a řeknu: *Dnes se dozvíme, jaké nejkrásnější místo našel hlavní hrdina této knihy. Budeme si o ní povídat a prohlížet si krásné obrázky, které namaloval Petr Horáček.*

Uvědomění si významu informací

Pak se můžeme pustit do samotného řízeného čtení. Knihu promítám naskenovanou na interaktivní tabuli. Po každé přečtené stránce nebo dvojstránce ukážu žákům ilustrace. Při čtení měním intonaci hlasu podle postav a situací v příběhu.

Otázky během čtení: *Kdo je na obrázku? Jaké barvy vidíte na této ilustraci? Co dělá hlavní postava? Jak se asi cítí? Proč hledá nejkrásnější místo?*

Při ukazování ilustrací: *Nechám děti prohlédnout každou ilustraci 15–20 sekund. Upozorním na zajímavé detaily: Podívejte se na... Všimáme si barev, tvarů, výrazů postav.*

Reflexe

Po dočtení knihy se vrátíme k ilustracím, které děti nejvíce zaujaly.

Otázky k diskuzi: *Která ilustrace se vám nejvíce líbila a proč? Jaké barvy autor nejvíce používá? Jak na vás obrázky působí? Připomíná vám některý obrázek místo, které znáte? Co je podle vás na obrázcích nejkrásnější? Společně vyplníme tabulku.*

Shrnutí: Každý má své nejkrásnější místo, které může vypadat různě. Pro někoho je to domov, pro jiného les nebo moře.

[Zdroj: HORÁČEK, Petr. *Nejkrásnější místo na světě*. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1650-6.

https://new.ctenarskekluby.cz/storage/app/media/Lekce/Papuchalk_Petr_W.pdf

Smolný den

Tereza Froydová

Jsem studentkou učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Souběžně s tímto oborem studuji kombinovaně školský management, jelikož si myslím, že je důležité získávat přehled o celém školském systému a vždy mít lehce pootevřená pomyslná dvířka, ačkoli doufám, že práce s dětmi bude dlouho na prvním místě mého hodnotového žebříčku.

V rámci praxí realizovaných fakultou jsem měla možnost vytvořit v tandemu se svou kolegyní čtenářskou dílnu u prvňáčků pod vedením paní učitelky Karolíny Kopecké. Jelikož si myslím, že je nejdůležitější v rámci těchto lekcí u žáků rozvíjet lásku ke knihám, čtení a také jejich samotnou dětskou fantazii, snažily jsme se tomu přizpůsobit i naši hodinu. Čtenářské dílny jsou dle mého názoru opravdu variabilním a tvůrčím prostorem, kde si s žáky můžeme vysvětlit různá témata i z reálného světa, a rozvíjet tak nejen jejich čtenářské dovednosti, ale také jejich sociálně-kulturní kompetence.

V dnešní době vzniká dětská literatura s rozmanitou tematikou, není tudíž problém, pokud patříme mezi odvážnější učitele, otevírat skrze čtenářské dílny i vážnější témata. Jelikož si myslím, že je tento prostor výuky ještě z větší části neprobádaný, ráda bych se právě této oblasti věnovala i ve své nadcházející diplomové práci.

V následující čtenářské lekci pro „nečtenáře“ pracujeme s knihou *Smolný den*. Tato kniha je opravdu poutavá svým příběhem a krásnými ilustracemi, takže doporučuji i její fyzické zakoupení.

Příběh u takovýchto žáků ještě z větší části předčítáme my jakožto učitelé, je zde proto prostor pro dramatický přednes či napodobování jednotlivých hlasů zvířat. Tento aspekt bych ráda vyzdvihla, jelikož výrazně ovlivní to, jakým způsobem se žáci pro příběh nadchnou.

Třída: 1.

Téma: Čtení s porozuměním

Myšlenka: Přátelství je moc důležité a může nám pomoci vypořádat se s těžkými situacemi.

Čas: 90 minut

Úvod a evokace

Hodinu začneme aktivitou, která pomůže dětem se soustředit a připraví je na téma dnešní lekce.

Otázka na úvod: *Jak jste se dnes vyspali?* (Dáváme žákům prostor pro krátkou odpověď, jak se cítili ráno, a připravujeme tak atmosféru pro následující aktivitu.)

Pohybová aktivita

Poté následují krátké pohybové úkoly, kde si děti mohou představit různá zvířátka:

- ▶ *Skákej jako zajíček.*
- ▶ *Předved' smutnou kočičku.*
- ▶ *Předved' šťastného pejska.*
- ▶ *Předved' pomalého ptáčka, který se vrací zpět do hnízda.*

Tato aktivita pomůže žákům uvolnit se a začít se soustředit na téma knihy.

Předvídání z knižní obálky

Ukážeme dětem obálku knihy (možno dohledat i na internetu) *Smolný den*. Zeptáme se žáků, co si myslí, že se v knize stane. Jaký příběh by to mohl být? Podle odpovědí na tabuli

napíšeme například „o uklízení“, pokud děti přijdou s podobným odhadem.

Kreslení do první části schématu

Po vyvolání několika žáků, kteří se podělí o své nápady, rozdáme dětem nadepsané listy.

Úkol: *Nakreslete obrázek toho, co si myslíte, že se v knize stane.* Tento obrázek nakreslí do první poloviny papíru, druhou část nechají prázdnou.

NA ZAČÁTKU	NA KONCI

Osvědčilo se nám pustit dětem k práci písničku s časomírou (k dohledání na YouTube). Když hudba skončí, děti odloží pastelky.

Čtení příběhu a interaktivní diskuse

Odhalení názvu knihy

Po kreslení odhalíme název knihy – *Smolný den*. Poprosíme žáky, aby teď již nekomentovali své předešlé návrhy, a začneme číst příběh.

V této fázi jsme hodně dbaly na to, abychom žáky motivovaly a aby je příběh a práce s ním zaujaly. Zároveň jsme měly ztíženou práci tím, že se výuka neodehrávala v naší vlastní třídě, ale pouze na praxích. Bylo pro nás tedy také velice podstatné nastavit si s žáky bezpečné a sdílné prostředí. K tomu nám dopomáhaly různé fráze (např. *Můžeme se na tom společně domluvit?*).

První část řízeného čtení

Dneska si udělám krásný den, pomyslel si jezevec. Budu dělat jenom věci, které mám opravdu rád. Ale když vyskočil z postele, omylem shodil lampičku. Naštěstí se nerozbila. Uf, nic se nestalo, oddechl si jezevec.

Když si jezevec sedal ke snídani, měl báječnou náladu. Ale nedával moc pozor, hrneček

mu spadl na podlahu a rozbil se. Ale ne! Pomyslel si. To byl můj nejoblíbenější hrneček!

Po snídani se jezevec chtěl pustit do kreslení. Ale nikde nemohl najít svoje pastelky! „Co se to děje?“ naříkal. „Dnešek má být přece úžasný! Raději půjdu na zahradu. Moje zahrada je to nejkrásnější místo na světě, tam je vždycky zábava.“

Na obrazovce se objeví otázka: *Jak by mohl příběh pokračovat?* Děti si ve dvojicích promyslí, co by se mohlo dál stát v příběhu. Obcházejí je a ptáme se, o čem se baví. Poté zazní 1–2 nápady, které zapíšeme na tabuli.

Jezevec se na zahradě dobře bavil... dokud nezakopl o lopatu a omylem nepřevrhl trakař.

Už toho mám dost, pomyslel si jezevec. Dnešní den je opravdu příšerný! Půjdu raději navštívit kamarády. Protože doma se mi dějí samé hrozné věci.

Nejprve šel jezevec navštívit mývala. Chtěl mu vyprávět, jaký má smolný den, ale mýval ho vůbec neposlouchal. Místo toho naříkal: „Přetrhla se mi prádelní šňůra... a zrovna dneska, když mám velké prádlo!“ „Neboj, to spravíme,“ ujišťoval ho jezevec. Svázal přetržené konce šňůry a znovu ji pověsil. Mýval se mohl vrátit ke své práci.

Potom jezevec navštívil jelena, ale ani ten neměl dobrou náladu. „Chtěl jsem si hrát s míčkem,“ stěžoval si, „ale nemůžu ho najít! Už jsem hledal úplně všude!“ Jezevec si povzdechl. Rozhodl se jelenovi pomoci a za chvíli míček našel. Byl zakutálený pod keřem.

Samostatné předčítání dětí

Pokud máme ve třídě žáky, kteří již sami čtou, můžeme je nechat přečíst část textu. Např. následující větu nebo první dva odstavce se střídáním po jedné větě.

Jezevec postupně navštívil všechny svoje kamarády, ale ukázalo se, že každý z nich má naprosto mizerný den.

(Ujištění, že všichni žáci chápou, co znamená *mizerný den*. Případně je důležité si tento výraz s žáky vysvětlit.)

Veverka měla ošklivý škrábanec, tak jí ho jezevec obvázal. Králíkovi se zašmodrchal vlašec, který mu jezevec rozmotal. Liška měla

zasypané dveře do nory a jezevec jí pomohl s kopáním. A myšce se nedařilo upéct dort, ať se snažila sebevíc.

Dneska je prostě den, kdy se nic nedaří, pomyslel si jezevec na cestě k potoku. Alespoň jsem pomohl kamarádům, to je útěcha. Jenže o chvíli později zaškokrtl, uklouzl a spadl do vody. „Tak tohle už je vážně moc!“ zaúpěl. „Příšerný den! Jdu domů a rovnou do postele. Tam se mi nic zlého nemůže stát.“

Doma však čekalo na jezevce velké překvapení.

Co za překvapení zde mohl čekat?

„Našel jsem tvoje pastelky,“ řekl jelen. „Slepila jsem ti hrneček,“ oznámila veverka. „Posbírali jsme ti nářadí,“ mrkli na něj liška a králík. „Přinesl jsem ti ručník, aby ses mohl utřít,“ nabídl mu mýval. „A já jsem ti upekla dort,“ pískla myška.

Když se jezevec dosucha utřel, pustil se s kamarády do dortu. Pak hráli hry: Kdo umí nejlíp uklouznout, zakopnout nebo upadnout. Kdo nejzoufaleji řekne: „To je ale příšerný den!“ A kdo dokáže tím nejnešikovnějším způsobem zvrhnout hrneček.

Když přátelé odešli a jezevec se chystal do postele, skoro mu spadl polštář na zem..., ale na poslední chvíli ho chytil. „To je ale příšerný...“ začal, ale pak se najednou rozesmál. „Vlastně... to byl ten nejúžasnější smolný den!“ prohlásil. Natáhl se, aby zhasl, a omylem

drcnul do lampičky. Zhoupla se a zakolíbala, zapotácěla se a zakývala..., ale nespadla.

Kdy naposledy vám pomohl kamarád nebo vy jemu?

Opět vyvoláme několik žáků. Také je možné znovu nechat žáky hovořit ve dvojicích a obcházet je pouze v roli pozorovatele a naslouchajícího.

Reflexe a závěrečné porovnání

Reflexe příběhu: Děti dostanou pět minut na dopracování pracovního listu s obrázky (část Na konci). Zaměří se tentokrát na to, jak kniha skončila. Pustíme píseň, která opět slouží jako časomíra.

Následně mají děti možnost vyjádřit, co se jim na příběhu líbilo, co pro ně znamená přátelství a jak mohou pomoci kamarádovi, pokud má smolný den.

Otázky pro reflexi:

- ▶ *Co nám příběh říká?*
- ▶ *Zažili jste někdy, že se vám něco nepodařilo? Jak jste se cítili?*
- ▶ *Na začátku jsme se snažili přijít na to, o čem by knížka mohla být. Potvrdil se někomu odhad? Co konkrétně se vám potvrdilo?*

Žáci mohou demonstrovat na vlastních obrázcích.

Ohlédnutí

Práce s nečtenáři je zajímavá výzva, ale nakonec jsme odcházely s inspirativní zkušeností. I přesto, že text ještě nebyli žáci schopni přečíst celý sami, jsme se dotkly všech požadovaných oblastí, které jsme si přály v rámci lekce rozvíjet. Dokonce došlo i na návštěvu tělocvičny, kde si děti zahrály živé pexeso s názvy a zvuky zvířat, jelikož po náročné intelektuální činnosti bylo třeba neplánovaně zařadit prostor pro uvolnění nahromaděné fyzické energie.

[Zdroje: PETZ, Moritz. Smolný den. Pikola. Praha: Euromedia Group, 2021. ISBN 978-80-242-7625-0. Mr. Timer, 2018, 5 Minute Countdown Timer with Music for Kids. YouTube video. [26. 2. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gBm5CDF3pPc> Better Timers, 2023, 5 Minute School Countdown Timer. YouTube video. [26. 2. 2025]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Tomx3yJylZ8>]

Pan Baf

Třída: Červená třída, děti 3–6 let (21 dětí)

Časová dotace: cca 45 minut

Pomůcky: kniha, rekvizity – plyšová kočka, plyšové kotě zakryté v košíku, hadrová panenka, rybičky, skleněná nádoba s vodou, zalaminované obrázky z knihy, emoční karty

Cíl lekce: Přiblížit dětem proces stárnutí přiměřenou a srozumitelnou formou, podpořit jejich porozumění přirozeným změnám v průběhu lidského života a vést je k rozvoji empatie, respektu a pozitivního vztahu ke starším lidem.

Čtenářská lekce plná překvapení, pohybu a fantazie

Tato lekce byla pro mě výjimečná hned z několika důvodů. Byla totiž mojí úplně první čtenářskou lekcí, kterou jsem měla možnost připravit a vést. Pracuji jako asistentka pedagoga a díky důvěře a podpoře kolegyně jsem dostala prostor vyzkoušet si samostatné vedení čtenářské aktivity s dětmi. Byla jsem trochu nervózní a cítila jsem respekt, ale zároveň jsem tuto zkušenost vnímala jako příležitost učit se novým věcem a posunout se dál.

Na samotnou lekci jsem děti připravovala už den předem, kdy jsem jim prozradila, že je čeká překvapení. Tím jsem v nich probudila zvědavost a těšení, které bylo druhý den ve třídě opravdu znát.

Ráno na děti čekala na stole krabice ozdobená mašlí. Uvnitř se skrývala plyšová kočka, která se postupně stala hlavním průvodcem celé lekce a přirozeným mostem k příběhu kocoura Bafa z knihy *Pan Baf* od Joyce Dunbar, ilustrované Petrem Horáčkem. Aby se děti cítily příjemně a lépe se soustředily, dostaly na začátku malé lízátko, které pomohlo navodit klidnou a pohodovou atmosféru.

Během úvodu jsem dětem postupně představovala i další připravené rekvizity – hadrovou panenku, rybičky a skleněnou nádobu s vodou. Tyto předměty se vztahovaly k obrázkům a situacím v příběhu a pomáhaly udržet dětskou zvědavost i pozornost. Připravený byl také košík, ve kterém se pod šátkem skrývalo další plyšové kotě, což děti velmi zaujalo a motivovalo je k dalšímu objevování.

Kniha *Pan Baf* vypráví příběh kocoura, který má rád legraci a nejraději „bafá“ na své okolí. Při otázce, jak se mohou zvířátka cítit, když je pan Baf vystraší, jsem použila karty emocí pro lepší znázornění toho, co zvířátka prožívají. Děti si vytahovaly jednotlivé karty a popisovaly dané emoce. Jednoho dne ho ale tato hra přestane bavit a pan Baf začne přemýšlet, zda už není příliš starý.

Do života unaveného pana Bafa přichází překvapení v podobě zrzavého koťátka Pampelišky.

Jana Ferdanová,
ZŠ a MŠ Ostašov

Příběh dětem citlivě a s humorem přibližuje téma změn, stárnutí a životního cyklu a ukazuje, že i když se některé věci v životě mění, radost, vztahy a blízkost zůstávají.

Před samotným čtením jsem dětem ukázala obal knihy a společně jsme si povídali, o čem by příběh mohl být. Děti popisovaly vše, co na obrázku viděly, sdílely své nápady a odhadovaly, co pan Baf asi zažije. Tato aktivita přirozeně rozvíjela jejich vyjadřovací schopnosti, fantazii a zájem o knihu.

Při čtení jsem pracovala s ilustracemi z knihy a zároveň jsem využívala připravené rekvizity, aby děti nebyly jen pasivními posluchači.

Příklad:

„Jednou vyšplhal na akvárium, protože si chtěl pohrát s rybičkami. Huš, pane Bafe! řekla Anička a naházela rybičky zpět do vody.“

Měla jsem připravenou hadrovou panenku (Anička) a průhlednou misku (akvárium) s rybičkami a scénu jsem zdramatizovala.

Do lekce jsem také zařadila jednoduché protahovací cviky, při kterých se děti pohybovaly stejně jako kocour Baf v příběhu. Díky tomu nemusely dlouho sedět, zůstaly aktivní a lépe se soustředily po celou dobu čtení.

Čtení jsem prokládala otevřenými otázkami (př. *Kdo je asi pan Baf? Proč se tak jmenuje? Jaké má kocour vlastnosti, co rád dělá?*).

Na závěr lekce následovala výtvarná aktivita, při které si každé dítě z košíku vybralo žetonek jedné ze čtyř barev symbolizujících roční období. Podle vybraného ročního období pak děti malovaly kocoura Bafa tak, jak si ho samy představují – v zimě, na jaře, v létě nebo na podzim.

Volba ročních období nebyla náhodná. Sloužila dětem jako přirozený a srozumitelný obraz stárnutí a proměn v životě. Stejně jako se během roku střídá jaro, léto, podzim a zima, měníme se i my sami, naše potřeby, zájmy a radosti. Děti tak mohly lépe pochopit, že je naprosto v pořádku, když je něco, co měly rády dříve – hra, hračka nebo činnost – už dnes nebaví. K lepšímu porozumění těchto změn jsem použila různé obrázky zvířat, na kterých jsem dětem ukázala, jak funguje koloběh života (narození – dospělost – stárání). Příběh kocoura Bafa jim pomohl uvědomit si, že změna neznamena vždy ztrátu, ale i prostor pro nové zážitky.

Největší odměnou pro mě byl samotný závěr lekce. Děti odcházely nadšené, plné dojmů a zážitků a při odchodu domů s radostí vyprávěly rodičům, co všechno během čtenářské lekce zažily a co dělaly. Právě v těchto chvílích jsem si uvědomila, že čtenářská lekce splnila svůj účel a stala se pro děti skutečným a nezapomenutelným zážitkem.

[Zdroj: DUNBAR, Joyce. *Pan Baf*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1733-6.]

Bořek z lesa

Třída: Zelená třída, děti 3–6 let (23 dětí)

Časová dotace: cca 60 minut

Pomůcky: kniha, vytištěné a zalaminované obrázky hlavních postav a předmětů (lastura, žalud), skutečná lastura, obálky s nápovědami (obrázky charakterizující divoké prase – kly, stopy, srst), obálky se skládačkami (4 různé obrázky divokých prasat), omalovánky

Cíl lekce: Děti porozumí textu, uvědomí si, že každý jsme jiný, máme jiné potřeby, jiné sny a že společně můžeme vše dokázat. Uvědomí si, jak důležitá je pomoc druhému.

Na úvod

Knihu *Bořek z lesa* jsem zvolila s odhledem na hlavní postavu – divoké prasátko, jelikož naším měsíčním tématem byla lesní zvířátka a ptáčci v zimě. Připravit čtenářskou lekci je pro mě vždy výzva. Někdy „to“ tam přímo vidím a vše se tvoří spontánně, jindy nad knihami sedím a nápady nepřichází. Někdy je potřeba trochu odstupu a přijde to. Tato zkušenost se mi potvrdila i teď. Jak jsem po otevření knihy zjistila, už jsem lekci na tento příběh zkoušela (našla jsem zde lístečky s poznámkami). Časový odstup, jiné rozpoložení, jiné nápady a možná i více zkušeností vedly k vytvoření nové lekce. Výsledná struktura i aktivity se částečně lišily od mých předešlých lekcí, ale zase tu bylo něco nového, co jsem si chtěla s dětmi vyzkoušet.

Před čtením

Lekci jsme začali rozdělením dětí do skupinek po čtyřech. Práci ve skupinkách jsme s dětmi již několikrát zkoušeli. Nejvíce se mi osvědčilo uspořádání, kdy se jednotlivé skupiny vzájemně k sobě natočily do „mini kroužků“, oddělily se posunutím od ostatních a vytvořily si tak vlastní pracovní místo. Toto uspořádání přispělo k lepší orientaci dětí v prostoru, posílilo jejich pocit sounáležitosti ve skupině a zároveň podpořilo jejich aktivní zapojení do společných činností. Následoval první úkol. Každá skupinka dostala obálku s nápovědou a jasné instrukce: otevřít obálku na pokyn učitelky,

společně přemýšlet, o které zvíře by se mohlo dle indicií jednat, název zvířete nevykřikovat a pokud se ve skupině domluví, které zvíře to je, dojít si k paní učitelce pro další obálku. Tady musím děti ocenit, jak dobře spolupracovaly, komunikovaly spolu a snažily se domluvená pravidla respektovat a dodržovat.

Druhá obálka v sobě ukrývala puzzle. Po jeho složení se děti dozvěděly, zda zvíře typovaly správně či nikoli. Opět platila pravidla – postavit puzzle společně, název nevykřikovat a počkat, až úkol dokončí všechny skupiny. I tady si myslím, že se nám dařilo zachovat klidné a respektující pracovní prostředí. Pokud měla skupina hotovo, přihlásila se, přišla jsem za nimi a jejich práci jsem zkontrolovala. Když měly všechny skupiny tyto aktivity hotové, vrátily se děti do společného kruhu a na vyzvání všechny najednou zvolaly název zvířete, o kterém příběh bude – prase divoké.

Na řadu přišla samotná kniha a její obálka. Seznámili jsme se s Bořkem z lesa. Děti dostaly za úkol říct, jaký Bořek asi je, jaká jsou divoká prasátka. Všechny tipy jsem zapisovala na tabuli, abychom si na závěr mohli shrnout, která tvrzení byla na základě přečteného příběhu pravdivá a která nikoli. Myslím, že se dětem podařilo vymyslet dostatečné množství informací o praseti. Poté jsme zkusili předvídání – co by mohl Bořek v příběhu zažít.

Čtení

Při samotném čtení pracuji přímo s tištěnou knihou, nikoli s její digitalizovanou podobou promítanou na interaktivní tabuli. Děti sedí v kruhu a mým cílem je zajistit současně plynulé čtení textu i vizuální kontakt s ilustracemi, knihou. Tomu přizpůsobuji nejen tempo čtení, ale také svou polohu v prostoru – během čtení měním pozici tak, aby všechny děti měly možnost text slyšet a ilustrace dobře vidět.

Tento způsob práce podporuje soustředění dětí, jejich zájem o knihu a zároveň umožňuje bezprostřední reakce na text i obrazový doprovod. Flexibilní organizace prostoru se ukazuje

Petra Radimecká,
ZŠ a MŠ Ostašov

jako efektivní zejména při práci s početnější skupinou dětí. Samozřejmě čím větší je skupina dětí, tím větší výzva to je. Jak zaujmout tříleté a zároveň šestileté? Pomáhá mi samotné napojení na děti. Spontánně se snažím reagovat na vzniklé situace. Někdy je třeba se zastavit a vysvětlit, někdy je potřeba danou konverzaci rychle uzavřít a pokračovat dál, aby se mi děti v myšlenkách nerozutekly někam, kam bych nechtěla. Hodně věřím své intuici, jak se v dané situaci zachovat.

Kniha *Bořek v lese* je psaná částečně veršovanou formou. Struktura textu je místy jazykově náročnější a je tam potřeba čtení přizpůsobovat věkovým a individuálním možnostem dětí, aby text zůstal dětem srozumitelný.

Ukázka z knihy:

„Pod zemí se někdy skrývá něco, co dost ostré bývá. Bořek kňučí a skučí. Z rypáčku krev mi crčí!“

„Krev kape níže. Bořek jí líže. A teď už ví, že to není tak zlé.“

Na začátku příběhu Bořek v lese objeví mušli. Pro děti mám připravenou skutečnou mušli.

Inspirujeme se příběhem a děti si posílají mušli, přikládají ji k uchu a poslouchají, co se uvnitř děje. K mušli, stejně jako Bořek v knize, také přičichají. Během této činnosti se snažím dál číst, avšak cítím, že děti potřebují pro tuto

aktivitu dostatek času a soustředění. Čtení přerušujeme, aby si každý mohl prožít pocity, které v něm poslech a vůně mušle vyvolává. Mušli poté dáme stranou a pokračujeme ve čtení. Seznamujeme se s dalšími obyvateli lesa. Zjišťujeme o Bořkovi informace, které jsme netušili. Umí prase plavat? Tato otázka děti velmi zaujala a na několik minut nás i zaměstnala. Polovina dětí si myslela, že prase plave, druhá, že ne. Ujistili jsme se, že všechny děti chtějí znát odpověď hned a na internetu jsme si tedy potřebné informace dohledali. Ano, prase umí plavat a velmi dobře. S tímto zjištěním jsme mohli pokračovat ve čtení. Další zastávka přišla vzápětí. V plánu jsem sice měla zjišťovat, zda děti již byly u moře, jaké moře je, jestli umí plavat a také jsem myslela, že se protáhneme a „zaplaveme“ si po třídě, dostali jsme se však do diskuse, jaký je rozdíl mezi slovy *topit se* a *potápět se*. Vnímala jsem jako velmi potřebné si tato slova rozebrat a ujasnit si jejich význam. (*topit se* – nepříjemná situace, nemám hezké pocity, nelíbí se mi to, neovlivním to, nechci to x potopit se – zábavná činnost, chci si hrát, něco pod vodou vidět, cítím se příjemně, činnost, kterou chci dělat).

Poté pokračujeme ve čtení téměř bez přerušení, s výjimkou krátké pauzy vymezené k uspokojení základních potřeb dětí, například k napití, protažení či drobnému osvěžení.

V závěru příběhu se objevuje nová postava – tuleň Marilyn. Seznamujeme se s novým

prostředím – moře, mořští živočichové. Zde se naskytuje příležitost na protažení dětí – tulíme se jako tuleň. Děti si dávají závody v tulení. Tato aktivita děti baví a dodá jim energii do závěrečné části naší lekce.

Příběh končí slovy: *Každý občas touží po svém opaku. A každý chce domů. Bořek kývne. To zvládneme! Máš to v sobě. Máme na to. My to zvládneme.*

Ponaučení na závěr si spolu s ukázkou na obrázcích ještě rozebereme – někdo má rád noc x někdo den, děti by chtěly být dospělí x dospělí by se rádi vrátili do dob dětství. Příklady demonstrujeme na obrázcích a vidím na dětech, že mé myšlenky porozuměly.

Po čtení

Po dočtení knihy se vracíme k tabuli, kam jsme si na začátku lekce zapsali vlastnosti, které by Bořek mohl mít. Společně jsme je prošli a vyhodnotili, která tvrzení byla pravdivá a která ne.

Celou čtenářskou lekci jsme zakončili tematickou omalovánkou. Děti si mohly vybrat mezi obrázkem divokého prasete či tuleně a obrázkem si pak vzít domů... třeba aby mohly rodičům vyprávět, co dnes ve školce prožily.

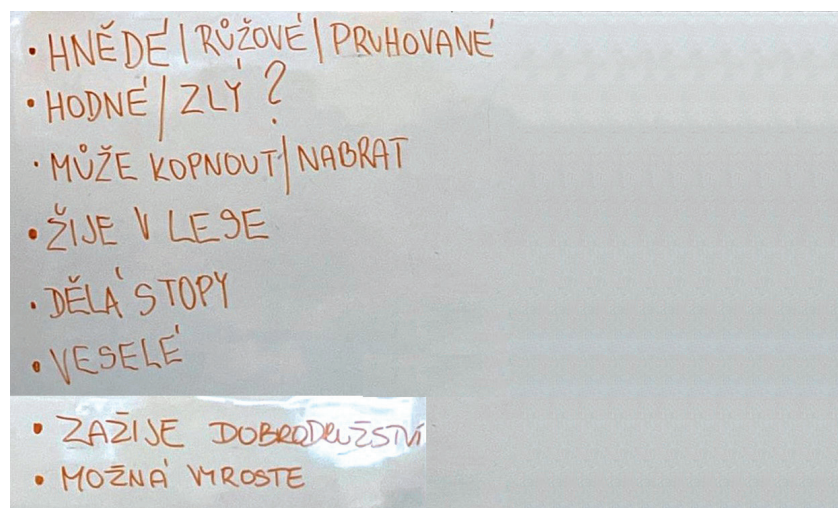
Na závěr

Každá čtenářská lekce pro mě představuje zodpovědnost a přistupuji k ní s respektem. Není možné plánovat vše do nejmenšího detailu, a právě to je na práci s dětmi krásné. Děti jsou

přirozeně upřímné a vnímají svět takový, jaký je – bez přetvářky a očekávání, že dospělí vše upraví k dokonalosti. Touží po autentických zážitcích, chtějí si prožít různé situace, získat nové zkušenosti a dozvědět se něco smysplného.

Tato zkušenost nám připomíná, že úspěch čtenářské lekce nespočívá pouze v přesném naplnění předem připraveného plánu, ale především ve schopnosti reagovat na dětské podněty, podporovat jejich zvědavost a poskytovat prostor pro vlastní prožitek a objevování.

[Zdroj: HERGANE-MAGHOLDER, Yvonne a RAUERS, Wiebke. *Bořek z lesa*. Praha: Mladá fronta, 2019. ISBN 9788020450081.]

Hovnivál Hugo

Marie Candrová,
ZŠ O. Nedbala,
České Budějovice

Vyzkoušeno s dětmi na konci první třídy v rámci suplování ve školní družině.

Evokace

Na úvod lekce jsem zařadila dvě aktivity, při kterých jsem chtěla děti naladit na příběh. Nejprve jsme se protáhli s overballem. Děti postrkovaly míček v kleče před sebou hlavami nebo v sedě nohama. Vyzkoušely si sed na míči a jiná balanční cvičení. Poté jsme se usadili ke stolku, kde byla připravena modelína a děti měly za úkol vytvořit během cca pěti minut co nejvíce malých barevných kuliček. Během tvoření jsem jim kladla otázky: *Znáte nějaké zvířátko, které si hraje s kuličkami? Vyrábí si podobnou kuličku? Z čeho? Jakou barvu modelíny bychom potřebovali na takovou kuličku? Co o něm víme? Kde žije? Vzpomenete si, děti, kde jste ho viděly? Víte, jak se tento brouček jmenuje?*

Vytvořené kuličky jsme dali stranou a já jsem dětem ukázala fotografii chrobáka velkého, aby si ji pozorně prohlédly a přemýšlely, proč se mu asi říká hovnivál.

Záznam odhadu

V další části evokace jsme využili metodu *záznam odhadu*. Každé dítě dostalo svůj pracovní list, kde bylo barevně napsáno těchto pět tvrzení:

1. Hovnivál válí kuličku trusu zadníma nohama.
2. Hovnivál umí na kuličku vylézt!
3. Hovnivál je užitečný i pro lidi.
4. Hovnivál má kuličku jen jako zdroj potravy.
5. Hovnivála můžeme najít po celém světě.

Těchto pět tvrzení jsem měla napsaných i na tabuli, byla očíslována a stejně barevně rozlišena jako na pracovních listech. Společně jsme je přečetli nahlas a ujistila jsem se, že děti znají význam slov ve větách. Protože se s touto aktivitou děti setkaly poprvé, pracovali jsme pomalu a např. u prvních dvou tvrzení jsme opět využili overball, aby si děti před zaznamenáním reakce vyzkoušely být broučky. Měla jsem také připravenou mapu světa, aby si děti mohly lépe představit, kde brouci mohou žít. Na záznam prvního odhadu dostaly všechny děti **modrou** pastelkou.

Uvědomění si významu informací

Děti jsem upozornila, že teď budou pečlivě poslouchat informace z knihy, kde se dozví, zda tipovaly správně či nikoli.

1. Chrobák je brouk, kterého lidově nazýváme hovnivál. Existuje jich víc než 5 tisíc druhů. Hovniválové nepřetržitě pracují na všech světadílech kromě Antarktidy. Starají se o to, aby trus slona, žirafy, krávy nebo koně nezůstal jen tak ležet na zemi – aby nakonec hovínka nepokryla celou planetu! Vždyť kdo by tady pak chtěl žít?! Za jejich neúnavnou práci jim proto můžeme být doopravdy vděční.

Chrobák velký je nejmohutnější ze všech, dorůstá délky až 2,5 cm, což je na brouka docela slušný výkon. Tělíčko má oblé, tvrdé a tmavé, s modrými odlesky. Má šest nohou s výběžky a dvě tykadla. Dožívá se dvou až tří let – a umí i létat.

2. Obživou hovníválu je trus.

Hovníválové nemají své jméno jen tak pro nic za nic. Obzvláště rádi si pochutnají na čerstvém trusu býložravců, protože je v něm hodně nestrávených živin. Večer většinou létají kolem různých zvířat a čekají, až nějaké čerstvé „jídlo“ spadne na zem. Najdou ho velmi rychle, protože jim trus voní. Neváhají a hned začnou dělat kuličku, kterou si odkutálí domů.

3. Péče o malé hovníváčky

V říši hmyzu není kdovíjak běžné, že by se brouci starali o své potomky. Hovníválové patří mezi výjimky. Samečkové a samičky dokonce zůstávají spolu, aby zabezpečili, že jejich děti budou mít dobrý start do života.

Na jaře se hovníválové páří a pod zemí vyhrabávají skrýše s tunely a komůrkami. Sameček a samička jsou skvělý tým. Zatímco ona se většinou stará o kopání tunelů a přípravu pokojíčku pro vajíčka, on vynáší hlínu ven z podzemního doupěte. Když je všechno připravené a komůrky jsou naplněné kuličkami z hověnek, samička do každé kuličky naklade jedno vajíčko. Trvá přibližně rok, než se z vajíčka stane dospělý hovnívál.

Po přečtení této části jsem dětem položila otázku, zda už znají odpověď na všechna tvrzení. Děti dostaly **zelenou** pastelkou a pokud potřebovaly, zaznamenaly teď svou odpověď touto barvou.

Poté jsem dětem pustila krátké video a totéž mohly udělat **červenou** pastelkou.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=xNjymt6oCcQ>

Reflexe

Po zhlédnutí filmu a případném doplnění, jsme před sebe položili pracovní listy. Vzhledem k barevným odpovědím bylo na první pohled patrné, zda děti svá první tvrzení měly potřebu měnit, nebo ne. Nejvíce děti rozebíraly, jak hovnívál válí kuličku, jestli je to tedy jen zadními končetinami nebo ne... A to je vlastně i otázka pro vás všechny. Být pozorní a až chrobáka uvidíme, podívat se, jak to tedy je.

Pokračovací lekce

Za dva dny jsem se s dětmi setkala v družině podruhé na kratší setkání a navázali jsme na první lekci příběhem. Předčítala jsem dětem v kruhu na zemi. Během čtení jsme si s dětmi přihlíželi obrázky v knize. Pokud by lekce probíhala ve třídě, bylo by fajn dětem promítnout obrázky z knihy.

Řízené čtení

Hovnívál Hugo

Hluboko v lese, mezi spadáným listím a malinovými keři, si brouček Hugo připravuje dobrou voňavou pochoutku – kuličku ze zvířecího trusu. Až bude kulička dost velká a krásná, odkutálí si domů. Hugo je totiž hovnívál.

Jenže Hugovi jedna kulička nestačí. Je nenasyta. Chce jich mít co nejvíc! Chodí po lese a sbírá všechna hověnka, která najde, i když jich vůbec tolik nepotřebuje. Nasbíral jich už tolik, že je ani nedokáže dotlačit domů, a hromadí je po celém lese.

Proč si asi dělá Hugo tak velké zásoby kuliček?

Plahočí se od jedné kuličky ke druhé, ale žádnou z nich pořádně nedokončí. Tahle vypadá jako kobliha, tamta je zase celá šišatá. Kam se poděla přesná práce poctivého hovnívála?

Přestože si nahrabal tak velké množství kuliček, Hugo stále cítí, že mu něco chybí. Možná další kulička? Ne, vždyť jich má mnohem víc, než potřebuje, a stejně mu to štěstí nepřináší.

A jak tak přemýšlí, strhne se prudký déšť.

Co se asi stane s kuličkami při dešti?

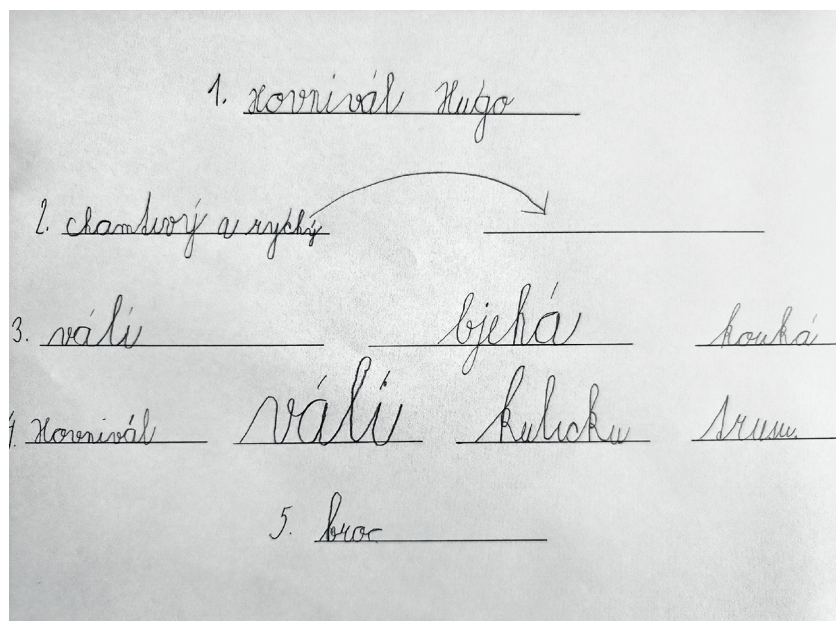
Hugo začne pobíhat jako o život. Musí před deštěm zachránit všechny svoje poklady!

Déšť je ovšem rychlejší a silnější než on. Hugo se jen bezmocně dívá, jak kuličky v dešti mizí. Až mu zůstane jen jedna jediná.

Co všechno může déšť smést nebo spláchnout? Je užitečný?

Přestalo pršet. Hugo chce alespoň tu poslední kuličku odvést do svého doupěte.

Ale najednou se rozhlédne kolem – co se to stalo? Les je po dešti nějak jiný. Krásný! Nebo si toho brouček jen doted' nevšiml, protože se staral o své hověnkové jmění?

Hugo se začíná radovat z vůně hub i z náhodných setkání.

Zastavuje se s pocestnými na kus řeči. S některými se určitě skamarádí.

Všimá si, jak je les pestrý. Jak je nádherný.

Jaké jsou tvé oblíbené vůně? Zkus se hluboce nadechnout – co cítíš?

Až teď si uvědomuje, že i když má jen jednu kuličku, nic mu nechybí. Ba co víc, tahle jediná mu připadá nejkrásnější a nejdokonalejší na světě. Hugo od té chvíle ví, že další kuličky už hledat nemusí, protože jeho štěstí nezávisí na počtu kuliček, které vlastní, ale na schopnosti vidět krásu kolem sebe a užívat si přítomnost přátel a blízkých lidí, které má rád.

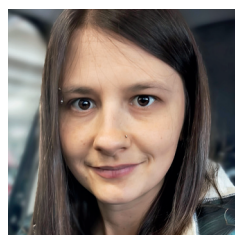
Rozhlédněte se kolem sebe – zkuste jmenovat nějaké krásné věci okolo nás.

Reflexe

Na závěr děti shrnuly, jaký je Hovnivál Hugo, a to pomocí metody pětílístek. V družině jsem pracovala s dětmi, které neučím, tak to bylo o něco náročnější na realizaci, protože metody RWCT z výuky neznají. Postupovali jsme společně, děti sledovaly na tabuli strukturu pětílístku a postupně jsme prošli všechny body. Jejich odpovědi se opakovaly, takže jsme na tabuli zapisovali slova, která se objevovala nejčastěji, a děti si svůj pětílístek vypracovaly podle tabule.

[Zdroj: SMATANA, Simona. Hovnivál Hugo. Praha: Labyrint, 2023. ISBN 978-80-86803-80-7.]

Totalita, komunismus a sametová revoluce ve 2. třídě

Petra Voříšková,
Školy Hlásek,
Hlásná Třebaň

Totalita, komunismus a 17. listopad jsou velká a citlivá témata, o nichž se s dětmi ve škole snažím mluvit otevřeně, přiměřeně jejich věku a co nejdříve. Považuji za důležité, aby chápaly, proč tento státní svátek slavíme a co stojí v jeho pozadí. V hlavě mi často zní myšlenka, kterou jsem kdysi někde četla: „Jen ten, kdo zná zlo minulosti, může zabránit tomu, aby se vrátilo.“ Silně s ní souzním. Proto se dětem snažím předávat nejen fakta, ale také určitou

představu o atmosféře a pocitech lidí, kteří v té době žili.

Mým cílem však není vyvolávat u nich vděčnost za současný svobodný svět – tu často necítí ani dospělí, natož sedmileté děti (vděčnost totiž většinou přichází až ve chvíli, kdy o něco samozřejmého přijdeme). Cílím hlavně na to, aby věděly, jak totalita vznikala, co jí předcházelo, proč lidé v nesvobodě často setrvali a co nakonec vedlo k jejímu konci.

Ačkoli jde bezpochyby o vysoké cíle, usoudila jsem, že druháci jsou dost zralí na to, aby při čtenářské lekci porozuměli základním pojmům jako komunismus, sametová revoluce či význam svátku 17. listopadu. Vynikajícím pomocníkem se mi stala nová kniha *Tota lítá* od Niny Špitálníkové. Je napsaná svěžím a dětskému uchu velmi přívětivým a srozumitelným jazykem. Nakladatelství k ní vytvořilo i pracovní listy, ty jsou ale vhodné spíše pro starší žáky, takže jsme je zatím nevyužili.

První hodina: Cesta do země Totalita

Čtenářskou lekci jsem rozdělila do dvou navazujících hodin a text si pro děti předem připravila (zkrátila jsem či vynechala některé pasáže tak, aby bylo možné udržet dětskou pozornost po celou dobu čtení). Na začátku jsem dětem ukázala obálku knihy s veselou holčičkou létající mezi draky a zeptala se, o čem by kniha mohla být. Zaznívaly odpovědi o dracích a létání. Když jsme si přečetli název *Tota lítá*, děti se shodly, že půjde o příběh dívky, která létá s draky.

Začala jsem řízené čtení.

Jmenuju se Tota a řeknu vám, nikdy jsem neměla doma stání. Pořád jsem se jenom toulala. Od západu k východu, ze severu na jih, vpravo, vlevo, zkrátka do všech představitelných i nepředstavitelných směrů. Nebála jsem se prozkoumávat daleká království, vydat se do dosud neobjevených světů v mořských hlubinách. Když jsem mohla, vběhla jsem do každého domu, honosného zámku, kostela a nevynechala jsem ani ty nejnuznější chalupy, kterých si nikdo nevšímal.

Možná si teď říkáte, jak mohla malá holka objevovat místa tak daleká, že na ně nevedla žádná cesta a většina z nich ani nebyla vyznačená na mapě.

Co myslíte? Jak je možné, že mohla takto cestovat?

„Třeba měla moc malou mapu!“ – „Nebo ty místa ještě nikdo neobjevil!“

Ale jak je možné, že mohla takhle daleko cestovat sama? A dokonce do míst, kde nikdo předtím nikdy nebyl? „Možná cestovala jenom jako! Jako v hlavě.“

„Jak jen se tam dostat?“ honilo se mi hlavou den co den. Nejdříve mě napadlo sestrojít speciální

letadlovou loď, která létá vzduchem a potápí se do mořských hlubin. Jenže vynalézt takový stroj by trvalo celé věky. A pak jednou, jen co jsem usnula tím nejtvrdějším spánkem, ze kterého by mě neprobudilo ani stádo dupajících slonů, jsem se ocitla mezi hvězdami. Putovala jsem až do samého středu vesmíru. A vtom náhle...

Co se asi stane?

„Probudí se.“ – „Zjistí, že se jí to zdálo.“

A vtom náhle... zazvonil budík. „Mám to!“ vykřikla jsem. „Ve spaní se dostanu na všechna tajná místa. To je ten nejrychlejší a nejbezpečnější způsob!“

Kam už jste ve spaní cestovali vy?

„Já jsem jednou ve snu chodil po vybuchující sopce. Asi se mi to zdálo, protože jsme byli s rodiči v Itálii se podívat na sopku, tak potom.“ – „Já jsem taky chodil po sopce!“ – „Já jsem lítal ve vesmíru.“ – „Já jsem byla s rodiči na procházce v lese a pak jsme šli na louku.“

„Toto, kam máš dneska v noci namířeno?“ optal se mě děda, který mi zrovna připravoval oběd. Nedělní obědy patřily jen nám dvěma. Já si připravovala další cesty a děda mi pomáhal s plánováním.

„Bůhví. Ale chci procestovat celý svět,“ máchla jsem rukou, jako kdybych v ní držela meč.

„A vezmeš mě dneska s sebou?“

„No... záleží, kam poletíme,“ křičela jsem. „Dědo, řekni mi – v jaké zemi, kterou jsi v dětství navštívil, se ti líbilo nejvíc?“

„Víš, když jsem byl mladý, tak jsem žil v TOTALITĚ.“

„V TOTALITĚ? Co to je za zemi?“ vyhrkla jsem. „Proč jsem o TOTALITĚ nikdy neslyšela? Kde to bylo? A kam jsi z TOTALITY nejraději cestoval?“ chrlila jsem otázku za otázkou. Vždycky, když mě něco zajímalo, měla jsem jich milion.

Jak to v takové zemi mohlo vypadat?

„Určitě je tam všechno totálně skvělý.“ – „Nebo naopak totálně hrozný.“ – „Nebo totálně vtipný.“ – „Totálně smutný.“ – „Prostě je tam všechno totální. Nic není normální, všechno extrémní. Buď totálně dobrý, nebo totálně špatný.“

„Z TOTALITY se nesmělo odcestovat. Hranice TOTALITY byly přísně hlídané. Většina lidí je nemohla překročit a ani cizinci nesměli vstoupit bez povolení.“

„A proč?“

„No, proč. Měli jsme to zakázané.“

„A kdo vám vládnul? Prezident? Král? Zlá královna? Nebo někdo úplně jiný?“

„Vládnul nám krutý král TOTÁČ. Byl zaslepený bohatstvím a mocí. A taky byl zlý. A víš, jak se projevuje zlo?“

„Jak?“ zvědavě jsem nastražila uši.

Jak se může projevovat zlo?

„Třeba že ostatním ubližuje.“ – „Nebo porušuje pravidla.“ – „Nebo otravuje někoho.“

„Zlo se snaží zničit veškeré dobro. A přesně to dělal král TOTÁČ.“

„A jak to dělal?“

„Když byl někdo hodný, když někomu podal pomocnou ruku nebo když se někdo nedejbože zastal slabšího, král TOTÁČ se rozzuřil a každého takového dobráka potrestal.“

Víte, co znamená slovo nedejbože?

„Něco jako... jako úplně nejhorší.“ – „Něco, co nikdo nechce.“

Ano, máte pravdu. Je to vlastně něco jako noční můra, něco děsivého. A proč myslíte, že to král totáč dělal? Že je takhle trestal?

„Aby se ho báli.“

A proč by chtěl, aby se ho báli?

„Aby ho poslouchali.“

„Ale naštěstí už jsme se krále TOTÁČE zbavili a s ním skončila i TOTALITA,“ dodal.

„Takže TOTALITA už neexistuje?“

„Bohužel ještě na nějakých místech ano, jen už není u nás.“

„Dědečku, tak do té TOTALITY bych se dneska mohla podívat!“

Děda vrtěl hlavou, nechtěl mě pustit na takovou dobrodružnou výpravu. Moje zvědavost však byla silnější než dědovy zákazy. A tak jsem se té noci, zcela bez obav a bez ostychu, vydala na své noční putování. Té noci mě čekala dlouhá cesta. Největší TOTALITA leží až za zemí čínských draků. A víte, jak jsem poznala, že už jsem na místě?

Jak to poznala?

„Byla tam tma.“

Země byla posetá obrovskými kamennými sochami krále TOTÁČE. Samozřejmě bych to nepoznala, ale na podstavcích všech soch bylo napsáno: Veliký, převeliký, největší soudruh všech soudruhů – král TOTÁČ. A těch soch bylo asi milion. A všude kolem nich zářily rudé hvězdy.

Mé putování začalo ve vesnici, kde žili ti nejchudší. Dědeček mi často říkával, že člověk zaslepený bohatstvím, mocí a pýchou promění všechno ve zlo. A zlo nesnáší dobro. Pamatuji se, jak mi dědeček říkal, že když byl někdo hodný, král TOTÁČ se rozzuřil a potrestal ho? Kdo chtěl být dobrý a čestný, musel v TOTALITĚ počítat s tím, že bude žít v chudobě. A proto jsem zamířila nejdřív sem. Chtěla jsem potkat ty, s nimiž král TOTÁČ zatočil.

Když jsem přistála v TOTALITĚ, slunce se schovalo za černočerný mrak. Vítr fičel a vypadalo to, že se spustí hrozný liják. Uviděla jsem starý barák a vydala se tam. Opatrně jsem zaklepala na dveře.

„Haló, je tam někdo?“

„Děvče, jestli je ti zima, pojď rychle dovnitř. Ale ať tě nikdo nevidí,“ zašeptal pán domu.

Proč se báli, že ji někdo uvidí?

„No že by jí třeba uviděl král TOTÁČ.“

A to by mu vadilo? Proč?

„No asi proto, že jí pomáhají a on nechtěl, aby si lidi pomáhali.“

Ve stavení bydlela chudá žena a její chudý manžel. Celý život marně dřeli, ohýbali hřbety na poli krále TOTÁČE. Přesto neměli nic, jen tu děravou střechu nad hlavou. A ani ta jim nepatřila.

„Tak se u nás, Toto, posaď. Dáš si trochu vody a něco malého k jídlu? A omlouvám se za tu zimu,“ řekla mi vlídně žena.

„Moc děkuji. Dám si ráda. A za zimu se neomlouvajte, za tu vy přece nemůžete, měla jsem se lépe obléknout, jak by řekla moje máma.“

„Ale můžeme,“ posteskl si starý pán. „To nás král TOTÁČ trestá. Určitě teď sedí ve svém paláci na mrazivém trůně a přikazuje sněhu, ať padá na naši střechu, a studenému vichru, ať nám hučí pod okny.“

„To on umí?“ podivila jsem se.

„Říká se to. Ale ono se toho říká hodně.“

Může to někdo umět? Jak?

„Podle mě má TOTÁČ superschopnosti.“ – „Asi umí vládnout počasí.“ – „Anebo to jenom říká, ale neumí.“

„Já být tebou, pelášil bych odsud pryč. Ani zvířatům se tu nežije dobře, natož lidem. Za to, že s tebou mluvím, by mě král TOTÁČ mohl přísně potrestat.“

„Nebojte, nikomu to neřeknu.“

„Říkat to nemusíš. TOTÁČ stejně všechno, co potřebuje, vidí a slyší.“

„On bydlí někdo tady?“

„Ne, žije v hlavním městě. Tam smí jen ti nejváženější a nejposlušnější z nás.“

„A jak teda může všechno vidět?“

No a teď se podržte! Král TOTÁČ nebyl jako ostatní králové. Byl mnohem záłudnější. Uhádnete proč?

Měl totiž neskutečně mnoho... očí! Tolik, že je nešlo ani spočítat – a každé z nich něco sledovalo. Měl jimi poseté celé tělo. Oči na zádech sledovaly, co se stalo včera. Očima na prstech pozoroval omyly svých poddaných. A oko na srdci? To bylo nejzrádnější. Mohlo spatřit i ta nejtajnější přání.

„A to v TOTALITĚ neexistuje žádné místo, kam by jeho oči nedohlédly?“

„Jedno existuje. Podzemí. Co se děje v podzemí, to vidí jen rozmazaně. Vždycky, když se setmí, pár lidí zamíří na přísně tajné místo. Tam čekají, dokud si nejsou úplně jisti, že je nikdo a nic nevidí. A poté vstoupí do podzemí. Říká se mu DISIDENT a lidé, kteří tam chodí, jsou

DISIDENTI. Král TOTÁČ tyhle DISIDENTY nenávidí nejvíc ze všech,“ zašeptal pán domu.

„A to je vězení?“

„Kdepak. Ne všechny sklepy jsou temné. V tomhle podzemí je světlo a napravuje se tam svět.“

„A jak ti DISIDENTI napravují svět?“

Jak by mohli napravovat svět?

„Třeba tam vymýšlí nějaké tajné plány.“

„Různě. Král TOTÁČ se k lidem nechová dobře. Není moudrý, hodný ani spravedlivý. A DISIDENTI se to jako jediní nebojí říct nahlas.“

„Vy v TOTALITĚ nemůžete mluvit?“

„Nemůžeme říkat, co chceme,“ začal muž vyprávět, až mi z toho šla hlava kolem. Shrnu vám, co si pamatuju. V TOTALITĚ...

NEMŮŽETE říkat, co chcete. Jen to, co dovolí král TOTÁČ. Nemůžete zpívat, číst, poslouchat ani dívat se na to, co máte rádi. Musíte zpívat TOTÁČOVY oblíbené písničky o tom, jak je skvělý. Nemůžete studovat ani pracovat tam, kde byste chtěli. Nemůžete si koupit, co chcete.

„Jo, to mi vyprávěla babička, že se stály fronty před obchodem.“

Nemůžete si oblékat, co chcete. Nemůžete cestovat ani malovat, co chcete. A to pořád není všechno. Oni tam nemají internet! A navíc musíte tvrdit, že se vám tohle všechno líbí. Musíte chodit do školy i v sobotu. Musíte pracovat skoro zadarmo a všechno odevzdat TOTÁČOVI. A hlavně MUSÍTE poslouchat.

„Sakryš, proč si to necháváte líbit?“

„Však jsem říkal – král TOTÁČ je krutý, všechno vidí. Lidé se bojí, a tak raději slouží.“

„Ale jak je možné, že se jednoho člověka bojí tisíce, desetitisíce možná miliony lidí? Vždyť kdyby se vzepřeli, nemohl by vyhrát.“

„No, to máš pravdu.“

„A to nikomu nevadí, že nemůžete cestovat, dívat se na filmy...?“

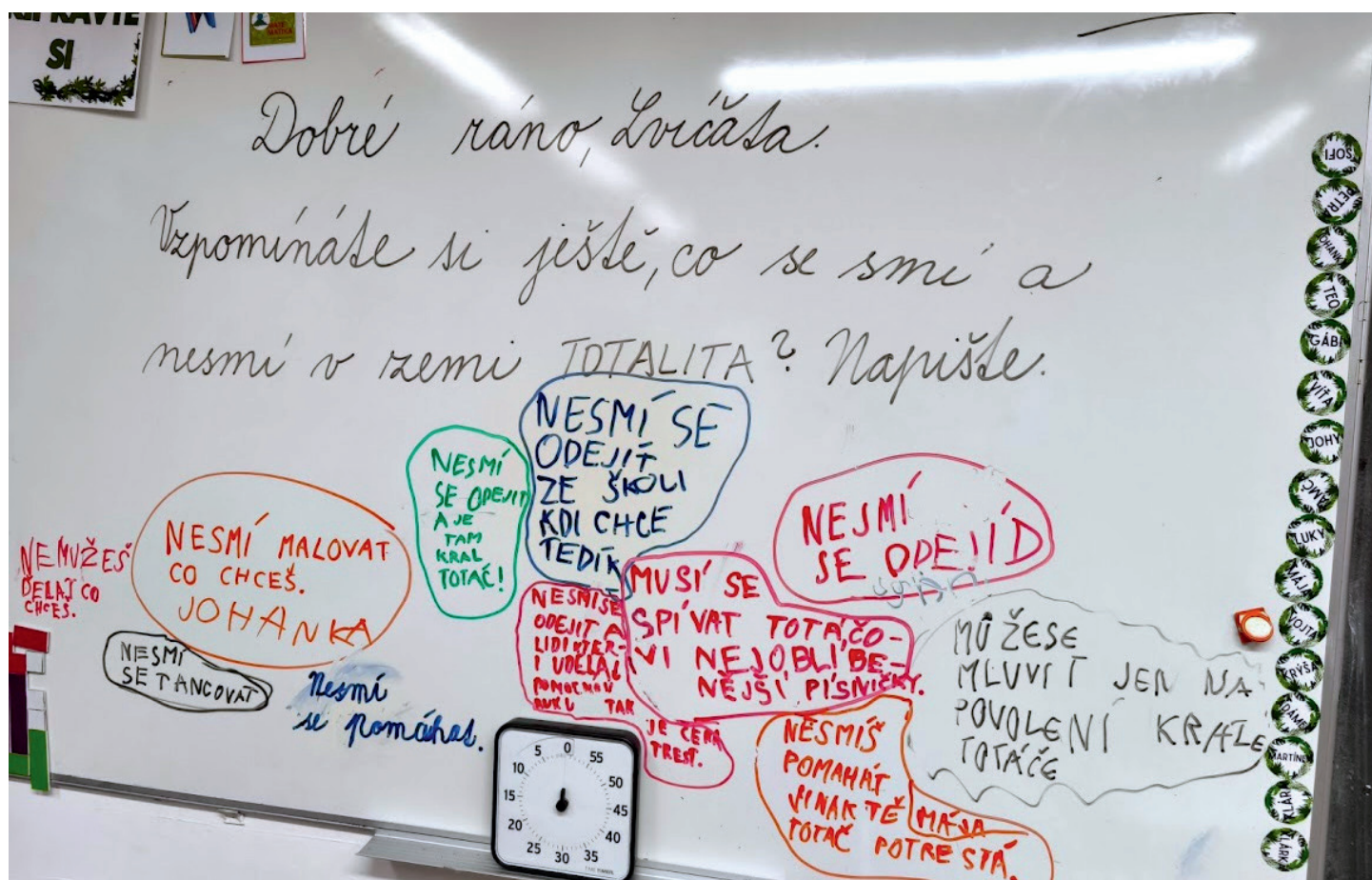
„Toto, to jsou moc těžké otázky. Teď se zeptám já tebe. Kdy jsi byla naposledy smutná?“

„Minulý týden. Dostala jsem od mámy hezkou panenku. A pak jsem ji ztratila.“

„Takže jsi ztratila něco, z čeho jsi měla radost?“

„Ano,“ odpověděla jsem.

„Tak vidíš. Smutná jsi byla proto, že jsi o něco přišla. Ale kdybys tu panenku nikdy neměla, neztratila bys ji a nebyla bys smutná.“

Vzpomenete si vy, kdy jste byli naposledy smutní?

„Já v sobotu, když mi maminka slíbila, že pojedeme do Prahy, ale pak jsme to nestíhali a nejeli jsme.“ Takže ses těšila na výlet a pak jsi byla smutná, že neproběhl? „Ano.“ Ale kdybys o něm nevěděla, nebyla bys smutná, že není. „Ano.“

„Takže... když člověk neví, jak to je, jednou si svobodně zazpívat nebo něco nakreslit, nemůže mu to chybět?“

„Přesně tak.“

„No ale když se k vám TOTÁČ chová tak špatně, proč si nezvolíte jiného krále?“

„To nesmíme. Volit jiného krále je zakázané.“ Tak to je pěkně na nic.

V tu chvíli se rozdrnčel zvonek...

V tomto místě jsme četbu ukončili a následovala společná reflexe – děti potřebovaly popsat, jak na ně příběh působil, co si představovaly a jaké pocity se v nich mísily. Společně vzpomínaly, co jim vyprávěli prarodiče, rodiče. Ukázalo se, že toho vědí poměrně hodně a že díky četbě příběhu jim jednotlivé střípky více zapadly do sebe.

Druhá hodina:

Experiment s mocí

Druhý den jsme začali krátkou připomínkou ve formě ranní zprávy: Dnes nás čeká návrat do země Totalita. Zkuste si vzpomenout, co se v zemi smí a co nesmí. Tabule byla do začátku hodiny plná zákazů a když jsem se ptala, proč tam není napsané nic, co se v zemi smí, děti mi pravdivě a pohotově odpověděly, že tam se totiž nesmí skoro nic...

Ještě před hodinou jsem také nenápadně rozdala lístečky se dvěma typy instrukcí:

Tři děti měly za úkol tajně rozšiřovat tajnou šifru: „Seberte vládci oko.“

Ostatní měli sledovat, aby nikdo nešeptal, nic si nepředával a jakékoli porušení hlásit.

Ale hlavně všichni dostali informaci, že nikdo jiný žádný lístek nemá a nikdo se o žádném lístku nesmí dozvědět.

Poté jsem z učebny odešla a na výuku už se vrátila jako král TOTÁČ – v dlouhém plášti s nalepenýma očima. Děti okamžitě pochopily, o co jde. Direktivním tónem jsem jim přikázala se smát a ony se smály.

„Teď se mračte!“ Ouha, děti se stále smály, byla to pro ně vtipná scénka.

„Máte se mračit! Každý, kdo se nemračí, dostane domácí úkol.“ Všichni se okamžitě začali mračit. Až na jednoho chlapce.

V tu chvíli se přihlásila jeho spolužačka: „Totáči, Kuba se nemračí!“

V roli krále Totáče jsem ji pochválila. Kuba dostal úkol navíc.

A během pár sekund se strhla lavina. Děti začaly žalovat všechno možné i nemožné. Začaly soutěžit o přízeň vládce a staly se jeho „očima“. Tajná zpráva neměla šanci – téměř všichni její nositelé se přidali k davu až na chlapce, který po celou dobu mlčel a jen situaci sledoval. Každopádně ani jedno „oko“ z mého pláště nezmizelo.

Reflexe, ze které mrazí

Když jsem cítila, že je třeba situaci zastavit, sundala jsem plášť. Byl to důležitý signál – návrat k bezpečí, jasné oddělení role a reality. Následovalo sdílení dojmů. Děti mluvily o strachu z úkolu, o snaze Totáče potěšit, o motivech k žalování i o tom, proč bylo tak těžké vládce neposlouchat. Promluvil i mlčící chlapec: „Snažil jsem se najít někoho, kdo by mi pomohl sebrat Totáčovi oči. Ale všichni se báli...“

Po uklidnění emocí jsme pokračovali v řízeném čtení.

To zvonil budík – v mžiku jsem se vrátila domů a šla do školy. Celý den jsem nad TOTALITOU přemýšlela.

Co kdyby někdo – třeba já – králi Totáčovi zalepil všechny oči?

Nemohla jsem se dočkat večera, až usnu a poletím zpátky. Tentokrát jsem se rozhodla zamířit rovnou do toho nepřístupného města, kde má Totáč svůj palác. Ještě před spaním jsem si pod polštář připravila batoh a nacpala do něj náplasti, cáry látek, obvazy – zkrátka všechno, čím bych mohla Totáčovi zalepit oči. A přibalila jsem i fotoaparát. Součástí mého plánu bylo, že až Totáčovi zalepím oči, vyfotím ho, abych tu fotku mohla ukazovat v celém království a lidé se ho přestali bát.

Jen co jsem zalehla a zavřela oči... rozčísila jsem mraky a zamířila rovnou k Totáčovu paláci. Z mraků ke mně dolehl zvuk rozhlasu, který oznamoval otevření nového paláce. Důležitá událost, které se Totáč jistojistě zúčastní. To byla moje šance!

Přitiskla jsem nos na okenní tabulku a pozorovala dění uvnitř. Palác a cestu hlídaly stovky

vojáků. Největší sál se začal plnit vážnými ministry. Všichni se Totáčovi hluboce klaněli. Pak král poručil, aby se všichni smáli a tančili. A ti důležití ministři začali vmžiku mrskat nohama, dokud si Totáč neusmyslel, že se budou válet na zádech s nohama nahoře. A pak se to stalo! Král Totáč opět vydal rozkaz a všichni ti důležití lidé se rozestoupili a já krále Totáče spatřila v celé jeho kráse. Začala jsem se smát. Víte, jak vypadal?

Co myslíte? Jak vypadal?

„Byl hrozně ošklivý!“ – „Byl mrňavý!“ – „Měl tři ruce!“

Úplně stejně jako já. Namouduši! Měl jen dvě oči, dvě ruce a jedno jediné tělo.“

Proč tedy lidé o Totáčovi říkali, že má tisíce očí?

„To byla jen taková pověst, aby se ho lidé báli a poslouchali ho.“

Úplně stejně jako já. Namouduši!

Král TOTÁČ, který všechny ovládal a kterého se všichni báli, měl jen dvě oči, dvě ruce a jedno jediné tělo, které se ničím nelišilo od toho mého.

Vůbec jsem tomu nerozuměla. Kde jsou ty slavné oči, kterými všechno vidí? Jak může vědět, co se kde děje?

Kdo by takovou pověst šířil?

„Možná TOTÁČ sám to rozšířil...“

A k čemu měl TOTÁČ ty oči?

„Aby všechno viděl a mohl za to trestat...“

Co by se tedy stalo, kdyby mu oči sebrali?

„Neviděl by nic a nemohl by trestat.“

Vůbec jsem tomu nerozuměla. Kde jsou ty slavné oči, kterými všechno vidí? Můj plán se rozplynul. Zalepit mu oči, když má jen dvě? Přesto jsem se rozhodla, že ho vyfotím. Přibližovala jsem se tiše jako šelma. Nikdo si mě nevšiml. Lidé byli zaujatí TOTÁČEM a TOTÁČ sám sebou. Cvak!

Fotka byla hotová a já se vrátila domů smutná, že jsem lidem v TOTALITĚ nepomohla.

Následující den byla sobota, a to znamenalo jediné – nemusela jsem do školy!

„Dědečku, dědečku!“

„Toto, co tu děláš? Stalo se něco?“ ptal se děda udiveně.

„Přinesla jsem ti koláč. Dej si,“ nabídla jsem mu rychle.

„Tys mi přinesla koláč?“ povytáhl obočí. „Tak povídej, co jsi zase provedla.“

„No... neprovedla, tedy provedla, ale neprovedla, vlastně provedla...“

„Tak to vybal,“ odvětil děda.

„Jak jsi porazil krále TOTÁČE?“

„Že tys byla v TOTALITĚ!“ vykřikl děda.

„Byla, ale nezlob se na mě. Jen jsem chtěla poznat, kde jsi žil,“ omlouvala jsem se.

„A co jsi zjistila?“

„Že život tam stojí za starou belu...“

Co znamená „za starou belu“?

„Jako že za nic?“ – „Jako... no... jako když nechcete být sprostý a říct, že to stojí za... prd.“ Děti se rozesmály.

„...a že se lidé bojí, protože si myslí, že má král TOTÁČ milion očí. Ale to jsou povídačky, já ho viděla!“

„Počkej, počkej, ty sis opravdu myslela, že má milion očí?“ Děda se začal smát.

„No... jak by jinak všechno viděl? Lidé to říkali,“ odpověděla jsem trochu uraženě. Nemám ráda, když se mi někdo směje.

„Lidé věří jen tomu, čemu chtějí věřit, a zavírají oči před skutečností. A když se nějaký nesmysl opakuje dost dlouho, začne vypadat jako pravda.“

„Takže král TOTÁČ nemá žádnou superschopnost?“

„Král TOTÁČ má opravdu milion očí, kterými všechny špehuje. Ale jak bych ti to jen vysvětlil... nejsou to jeho oči.“

Čí jsou to tedy oči?

„No těch jeho poskoků.“ – „Těch, co mu slouží!“

„Jsou to oči jeho poddaných.“

„To nechápu.“

„Víš, Toto, u soudu to bývá tak, že když se člověk přizná, dostane menší trest. A přesně na to spoléhá TOTÁČ. Rozhlásil po celé zemi, že kdo se ke svému provinění přizná, tomu sníží trest. A pokud někdo nahlásí provinění jiného člověka, čeká ho dokonce odměna. Zároveň ale varoval, že kdo se nepřizná, toho potrestá nejtvrdějším způsobem. A tak se lidé začali bát. Radši se přiznají i k věcem, které třeba ani nebyly špatné. Někteří navíc místo sebe hlásí

druhé. A právě díky tomu Totáč všechno ví. Nejsou to jeho oči, jsou to oči lidí, kteří se bojí a vzájemně na sebe donášejí.“

„To bylo i teď u nás ve třídě!“ – „Jo, to je pravda.“

Jak je možné, že lidem takový Totáč začal vůbec vládnout?

„Možná ho zvolili jako krále a on pak začal zakazovat.“

A proč s tím něco nedělali?

„Protože už nikoho jiného volit nemohli...“

„A jak můžou lidé Totáče zničit?“ zeptala jsem se.

„Proč bys ho ničila? Zlo se nesmí oplácet zlem!“ řekl děda přísně. „Král Totáč je jako oheň. Oheň vznikne z jediné jiskřičky, a když přikládáš, stále sílí. Ale když chceš, aby přestal hořet, nemusíš ho hasit vodou. Stačí nepřikládat. Čím víc Totáč ubližuje a ničí, tím víc se ho lidé bojí. A čím víc se ho bojím tím oddaněji mu slouží. Kdyby se ho nebáli, kdyby mu nesloužili, ztratil by sílu a jeho moc by vyhasla jako oheň.“

„Tak já tam poletím a všechno jim řeknu!“

„To nebude tak snadné. Ti lidé se bojí a ty navíc nemáš žádné důkazy.“

„Ale mám. Vyfotila jsem ho!“

„To je dobře. I tak to bude těžké. Dám ti radu – nesmíš být sama. Najdi v TOTALITĚ lidi, kteří chtějí napravit svět, Pomůžou ti.“

„Myslíš DISIDENTY?“

„Ano, ty je znáš?“

„Znám a myslím, že jsem je i potkala. Řekli mi o TOTALITĚ všechno a pohostili mě jídlem, které jim dneska bude jistojistě chybět.“

„Dědo a tys byl v TOTALITĚ taky DISIDENT?“

Děda na chvíli zmlkl. Pak řekl: „Nebyl. Báł jsem se hodně a odvahu jsem měl málo. Ne vždy je člověk statečný.“

Další noc jsem zase letěla do TOTALITY, ale tentokrát to bylo jiné.

Co myslíte, co má v plánu?

„Říct pravdu a přesvědčit je, aby se přestali ho bát... že pak bude všechno normální a že si budou moct dělat, co budou chtít.“

Přistála jsem v té nejzapadlejší vesnici na kraji TOTALITY.

Nejdřív jsem tajemství krále Totáče pověděla jen několika zasvěcencům – DISIDENTŮM. Někteří už věděli, že král není vševědoucí. Jiní mi uvěřili, až když jsem jim ukázala fotku. A s tou fotkou mohli DISIDENTI po dlouhých

letech vyjít z podzemí a začít šířit Totáčovo tajemství dál.

Samozřejmě, že některé lidé hned běželi za Totáčem, aby mu nahlásili zvěsti, které se o něm šíří.

Proč to udělali?

„Protože se báli.“ – „Že budou mít víc trestu, kdyby to neřekli.“

Jiní se tvářili pochybovačně.

Co znamená pochybovačně?

„Jako že jí nevěřili.“

Přiblížil se Totáčův konec.

„Slyšel jsi to o králi Totáčovi?“ šeptali si lidé. „Tak se na něj pojďme podívat. Ať se přesvědčíme na vlastní oči!“ Lidé začali proudit k paláci ze všech stran. „A víte, že jinde ve světě mají svobodu?“ „Co je to svoboda?“ ptali se. „Ve svobodné zemi se můžete radovat, zpívat a život je tam veselejší. A vy ji můžete mít taky!“ odpovídala jsem.

„Tak jestli ji mají jinde, měli bychom ji mít taky.“ A zakrátko všichni skandovali: „SVOBODA, SVOBODA!“

Král Totáč začal šílet vzteky. Trhal všechno, křičel, rozbíjel okna a plánoval velkou pomstu. Ale kromě křiku a rozbitého skla se na nic nemohl. Přišel o své oči, stával se slepým a poprvé dostal strach. Svým poskokům nařídil, aby skandující dav rozehnali a všechny uvěznil, ale ani poskoci jej neposlouchali.

S vládou krále TOTÁČE skončila i TOTALITA. Lidé už si nechtěli připomínat zlé časy, a tak svou zemi přejmenovali.

Jak by svou zemi mohli přejmenovat?

„Třeba svoboda.“ – „Jo, to je dobrý.“ – „Nebo radost.“

A jak to dopadlo s králem TOTÁČEM? Ten ze svého království utíkal rychle jako blesk. Někteří tvrdili, že se vplížil do jiné země a zkouší znovu získat trůn. Snad se mu to nikdy nepodaří...

Proč jsme si tady o tom všem vlastně četli? Vy určitě víte, že v pondělí 17. listopadu nejedete do školy – je státní svátek. Víte proč?

„Já vím! Je den svobody!“

Učitelka: Ano... Vy jste se mě na začátku příběhu ptali, jestli země TOTALITA skutečně existuje. No, ano i ne. Země, která by se tak jmenovala neexistuje, ale říkáme tak zemím, kde vládne právě takový král Totáč jako byl v příběhu. A taková země skutečně ještě je a to...

„V Číně.“

Učitelka: Ano. A stejná země byla kdysi i tady u nás.

„Co?!“

Učitelka: Ano, vládla tady jedna politická strana, říkalo se jí komunistická strana.

„Já to vím.“

Učitelka: No a tahle vláda u nás padla právě 17. listopadu 1989. Proto tento den každý rok slavíme. S touto větou jsem zakončila společnou reflexi.

Pak jsme se pustili do skupinové práce. Každá skupina dostala dva totožné plakáty s obrysy a jejich úkolem bylo vytvořit mapu svobodné země a mapu země Totalita tak, aby byl rozdíl na první pohled jasný. Výtvořily byly originální, ale v jednom se shodovaly – všechny verze mapy země Totalita byly zahalené do temných barev...

[Zdroj: ŠPITÁLNÍKOVÁ, Nina. Tota lita: výprava do Totality, země krále Totáče. Praha: Paradox, 2025. ISBN 9788090948716.]

Do knihovny

Marie Mrňávková: Butik pana Barona Host, 2025

Pohádková knížka Butik pana Barona nás přenesení do světa módy. Je příběhem o její pomíjivosti, o přátelství, kořenech, ale především je oslavou poctivého krejčovského řemesla. A to hned dvakrát. Jak v námětu, tak i ve způsobu zpracování. Obě stránky se v tom skvěle doplňují. Knižka je autorským projektem textilní výtvarnice Marie Mrňávkové a grafickou podobou připomíná oblíbenou sérii *Dům myšek* (K. Schaapman – u nás ji vydává nakladatelství Meander). Vizuální stránku tvoří fotografie skutečných loutek, představujících postavy

z příběhu, naaranžovaných v kulisách propracovaných do nejmenších detailů. Ocítáme se tak ve skromném krejčovském salonu pana Barona, honosném butiku madam Čekes, ulicích Pařezu (místní Mekce módy) nebo v blyštivém kabaretu Moulin Tourquiose (nacházejícím se tamtéž). Už jen listování knížkou je samo o sobě zážitkem a jistě mnohé naláká i k vlastním pokusům s jehlou a nití. Na posledních stránkách je pro tyto případy rovnou připravený návod se stříhem na stylové šaty pro panenky. Pro starší čtenáře, potažmo rodiče, bude atraktivní také spousta dalších drobností odkazujících k šití a krejčovině. Text je protkaný originálními přirovnáními (*padla na něj únava*

jako závoj z organtýnu; cedula nad výlohou zářila jako zlaté manžetové knoflíčky; hučeli jako tucet šicích strojů), hemží se názvy všemožných druhů látek (loden, damašek, dupion...), okraje fotografií vypadají jako zastřižené entlovacími nůžkami. Navíc jako záložka je všitý ozdobný prýmek. Děj vyprávění je přímočarý, na téměř devadesáti stránkách přináší několik méně či více překvapivých zvratů, hlavně ale mnoho příležitostí k povídání o jednání jednotlivých postav. Těmi jsou tady psi, kočky, jezevec nebo lišky. Nevystupují černobíle jako jednoznační hrdinové nebo padouši, je nad čím přemýšlet a diskutovat. Hlavním poselstvím knížky se zdá být Baronovo poznání, které si přivezl ze své výpravy do velkého světa módy, že „ona je někdy pevná záplata na dobrých kalhotách víc než potrhané volány“.

Aneta Františka Holasová: Pohádka o Ipsíkovi Běžiliška, 2016

Nevšední pohled na kůrovce dopřává malým i velkým čtenářům Aneta Františka Holasová v *Pohádce o Ipsíkovi*. Nechala se inspirovat jejich latinským názvem, který zní velmi poeticky: Ips typographus. Hlavním hrdinou téhle obrázkové knížky je lýkožrout jménem Ipsík. Z pozorovatelný v klíčové dírcce ve dveřích třídy sledoval hodiny čtení a psaní a záhy tyto dovednosti odkoukal. Po návratu do své smrkové kolonie se chystal zaznamenat historii lýkožroutího rodu a položit základy kůrovcového písemnictví sepsáním prvních pohádek a detektivek. Jenže si uvědomil, že je zatím jediným lýkožroutem, který by si je mohl zároveň přečíst. Založil proto nejprve školu, kde učil larvičky číst i psát. Když ho jednoho dne odnesl v zobáku strakapoud, rozhodly se larvičky zapisovat (rozuměj vykusovat) do dřeva na jeho počest vše, co se v kolonii přihodí. A tohle umění zapisování se přenášelo dál z generace na generaci a děje se tak dodnes. O osud Ipsíka se bát nemusíme, strakapoudovi vyklouzl ze zobáku a pokračoval ve své pedagogické a literární činnosti v jiném lese.

Pohádka o Ipsíkovi je autorským dílem známé ilustrátorky dětských knih, která je v tomto případě současně i autorkou textu. Obrázků je v knížce tolik a jsou navíc dostatečně popisné, že si podle nich i nečtenáři dokážou příběh sami převyprávět. Pro ilustrace zvolila autorka propracované kresby tužkou,

kteří připomínají Ipsíkův první psací „nástroj“. Podobně to vypadalo, když psal svou popálenou nožičkou. Barvy jsou tu použité jen pro dokreslení dramatických situací (požár lesa nebo únos strakapoudem). Poslední stránka je věnována přírodovědným informacím o lýkožroutech. Dozvíme se, že různé druhy lýkožroutů vykusují chodbičky ve specifických tvarech a podle „rukopisu“ je vědci dokáží i rozlišit. Nechybí vysvětlení, proč jsou kůrovci považováni za škůdce, ale řekněme si, že představa lýkožrouta buditele je mnohem mnohem zajímavější.

Linde Faas: Kluk a velryba Portál, 2026

S mohutnými velrybami se v současné dětské literatuře setkáváme poměrně často. Svou velikostí dobře kontrastují s dětskými hrdiny, vnášejí klid a bezpečí. V posledních několika letech vyšla např. *Gerda, Hvězdná velryba* nebo *Klárka a létající velryba*. Na velryby narazíme nejednou i v knihách Petra Horáčka. Nejnovějším velrybím příspěvkem je velkoformátová kniha nizozemské výtvarnice a ilustrátorky Linde Faas s jednoduchým názvem *Kluk a velryba*. Na čtyřiceti stranách s minimem textu se odvíjí příběh o přátelství a domovu ukrytém hluboko v srdci. Velryba je tady zachránkyní, která chlapce ztraceného na širém moři po velké bouři vyloví. Je učitelkou, která mu ukazuje mořský i podmořský svět. Je kamarádkou, která ho dokáže rozveselit a po které se mu stýská, když se musejí rozloučit. Umí být ve správný čas na správném místě. Na všech obrázcích ho očkem pozoruje, jako by nad ním bděla. Na rozdíl od chlapce Štěpána nemá v knize jméno. Mluví se o ní jen jako o bytosti nebo kamarádce. Knížka působí celkově tiše, chybí přímá řeč, vnímáme jen hlas vypravěče zpovzdálí. Komunikace mezi Štěpánkem a velrybou je přesto z obrázků patrná, jen se odehrává jinak než skrze slova. Důležité jsou pocity. Střídají se tu stránky temnější, smutnější, znázorňující bouři nebo odloučení, s těmi veselejšími a barevnějšími, kde dovádí hejna papuchalků. Proč si autorka pro své podobenství vybrala právě velrybu? Kromě majestátnosti a klidu, které jsou s těmito tvory tradičně spojovány, může být důvodem i fakt, že se její manžel jako biolog věnuje právě výzkumu velryb i vorvaňů a má k nim proto hodně blízko.

